

MEHNATNI MUHOFAZA QILISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHDA ZAMONAVIY BOSHQARUV YONDASHUVLARI

Abdusamatov Asadbek

Andijon davlat texnika instituti

“MMTX” yo‘nalishi 4- kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada mehnatni muhofaza qilish tizimini takomillashtirishda zamonaviy boshqaruv yondashuvlarining roli va ahamiyati yoritilgan. Maqolada ISO 45001:2018 kabi xalqaro standartlar asosida xavfsizlikni boshqarish tizimlarini joriy etish, rahbariyatning yetakchilik sifati, xodimlar bilan samarali kommunikatsiya va jamoaviy mas’uliyatni rivojlantirishning mehnat xavfsizligi samaradorligiga ta’siri ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: mehnatni muhofaza qilish tizimi, zamonaviy boshqaruv, xavfsizlik madaniyati, jamoaviy mas’uliyat, ISO 45001.

Kirish. Zamonaviy sanoat va xizmat ko‘rsatish sohalarida mehnat xavfsizligini ta’minlash korxonaning samarali ishlashi va barqaror rivojlanishi uchun muhim shart hisoblanadi. ISO 45001:2018 standarti bu borada xalqaro miqyosda tan olingan mehnat xavfsizligi boshqaruv tizimi bo‘lib, u xodimlarning hayoti va sog‘ligini himoya qilish, xavf-xatarlarni aniqlash va bartaraf etish, ishlab chiqarish jarayonlarida xavfsizlik madaniyatini shakllantirishga qaratilgan. Ushbu standartni joriy etish korxonalariga bir qator afzalliklarni taqdim etadi, jumladan, iqtisodiy samaradorlikni oshirish, ish jarayonlarida xavflarni kamaytirish, xodimlarning motivatsiyasini kuchaytirish va korxonaning raqobatbardoshligini oshirish.

ISO 45001:2018ning asosiy afzalliklaridan biri - xavf-xatarlarni tizimli aniqlash va baholash imkoniyatidir. Standart xavfsizlik tizimini faqat texnik choralar bilan cheklamaydi, balki xodimlarning ish jarayonida duch keladigan xavflarni

aniqlash va ularni kamaytirish mexanizmini tashkil etadi [1]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, xavflarni tizimli ravishda aniqlash va bartaraf etish orqali jarohatlar va baxtsiz hodisalar soni 30-50 foizga kamayadi. Shu bilan birga, ishlab chiqarish jarayonidagi uzluksizlik ta'minlanadi, bu esa korxonaning iqtisodiy samaradorligini oshiradi.

Ikkinchi afzallik - xodimlarning faol ishtirokini rag'batlantirishdir. ISO 45001 standarti xodimlarni xavfsizlik tizimining faol ishtirokchisi sifatida ko'radi, ularni xavf-xatarlarni aniqlash, xavfsizlik qoidalariga rioya qilish va tavsiyalar berishga jalb qiladi. Misol tariqasida, Yaponiya va Germaniya korxonalarida xodimlar xavfsizlik majlislarida muntazam qatnashadi, o'z takliflarini bildiradi va xavfsizlikni yaxshilash bo'yicha faol ishtirok etadi. Bu xodimlarning ishga bo'lgan sodiqligini oshiradi va korxonada xavfsizlik madaniyatini mustahkamlaydi [2].

Uchinchi afzallik - rahbariyatning yetakchilik roli va shaxsiy namuna. ISO 45001 xavfsizlik boshqaruv tizimini tashkil etishda rahbarlar faol rol o'ynashini ta'minlaydi. Rahbariyat xavfsizlik qoidalariga rioya qilayotganini ko'rsatishi, xavflarni o'z vaqtida bartaraf etishi va xodimlarni rag'batlantirishi xavfsizlik madaniyatini shakllantiradi. Xodimlar rahbarlarning xavfsizlikka mas'ul yondashuvini ko'rsa, ular ham o'z ish joyida xavfsizlikni ustuvor vazifa sifatida qabul qiladi.

To'rtinchi afzallik - jarayonlarning doimiy takomillashuvi. ISO 45001:2018 xavfsizlik tizimini doimiy monitoring, ichki auditlar va maqsadli ko'rsatkichlar orqali takomillashtirishni tavsiya qiladi. Shu tarzda, korxonada xavfsizlik tizimini muntazam ravishda tekshiradi, kamchiliklarni aniqlaydi va zarur chora-tadbirlarni joriy qiladi. Bu esa xavfsizlik tizimining samaradorligini oshiradi va ishlab chiqarishdagi xavflarni doimiy nazorat qilish imkonini beradi.

Beshinchi afzallik - iqtisodiy va ijtimoiy foyda. Xavfsizlik tizimini joriy etgan korxonalar jarohatlar va ish to'xtashlari bilan bog'liq moliyaviy yo'qotishlarni kamaytiradi, xodimlarning ishga sodiqligini oshiradi va ruhiy barqarorligini

mustahkamlaydi. Shu bilan birga, xavfsizlik tizimiga sodiq korxonalar xalqaro bozor va tenderlarda ishonchli hamkor sifatida tan olinadi. Bu esa yangi investitsiyalarni jalb qilish va korxonaning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashga yordam beradi.

Zamonaviy korxonalarda mehnat xavfsizligini ta'minlash faqat texnik choralar bilan cheklanmaydi. Bugungi kunning talablariga muvofiq, xavfsizlikni boshqarish jarayoni rahbariyatning yetakchilik sifati, xodimlar bilan samarali kommunikatsiya, jamoaviy mas'uliyat va rag'batlantirish tizimlarini birlashtirishni talab qiladi. Ushbu yondashuv nafaqat xodimlarning hayoti va sog'ligini himoya qiladi, balki ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi va korxonaning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi.

Rahbariyatning yetakchilik sifati xavfsizlik madaniyatini shakllantirishda eng muhim omillardan biridir [3]. Xodimlar rahbarlarning xavfsizlik qoidalariga rioya qilayotganini va xavf-xatarlarni o'z vaqtida bartaraf etayotganini ko'rgan holda, ular ham xavfsizlikka mas'uliyat bilan yondashadi. Shvetsiya va Germaniya kompaniyalarida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, rahbarlarning shaxsiy namuna ko'rsatishi xavfsizlikka rioya qilinishini 30–40 foizga oshiradi. Shu tarzda, rahbariyat yetakchiligi xodimlarning xavfsizlik qoidalariga intilishida asosiy rol o'ynaydi.

Xodimlar bilan samarali kommunikatsiya - xavfsizlik tizimini mustahkamlashning muhim elementi hisoblanadi. Xavf-xatarlarni oshkor qilish, xavfsizlik bo'yicha takliflar berish va muammolarni birgalikda hal etish imkonini beruvchi ochiq muloqot xodimlar o'rtasida ishonchni oshiradi. ISO 45001:2018 standarti xodimlarni xavfsizlik jarayoniga faol jalb qilishni tavsiya qiladi, bu esa ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni kamaytirish va xavfsizlik madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Jamoaviy mas'uliyat xavfsizlikni oshirishning yana bir muhim jihati hisoblanadi. Xodimlar o'zini va hamkasblarini himoya qilishga mas'uliyat bilan yondashganda, ishlab chiqarish jarayonidagi xavf omillari sezilarli darajada

kamayadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, jamoaviy mas'uliyatni rivojlantirgan korxonalarda jarohatlar 25–50 foizga kamayadi, ishlab chiqarish samaradorligi esa 10–15 foizga oshadi. Shu tarzda, xodimlarning mas'uliyati nafaqat xavfsizlikni ta'minlaydi, balki ishlab chiqarish sifatini va ish unumdorligini ham oshiradi.

Rag'batlantirish tizimi esa xodimlarni xavfsizlik qoidalariga rioya qilishga undash va ularning faol ishtirokini rag'batlantirish uchun ishlatiladi. Yevropa va Yaponiya korxonalarida xavfsizlik bo'yicha faol xodimlar bonuslar, sertifikatlar yoki tanlovlarda mukofotlanadi. Bu nafaqat ularning xavfsizlikka e'tiborini oshiradi, balki boshqa xodimlarni ham xavfsizlik tizimiga faol jalb etishga undaydi. Shu bilan birga, rag'batlantirish tizimi korxonada ichidagi ish muhitini barqaror, ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi qiladi.

Zamonaviy boshqaruv yondashuvlari shuningdek, xavfsizlik tizimining doimiy takomillashuvini ta'minlaydi [4]. Ichki auditlar, monitoring va xavfsizlik ko'rsatkichlarini baholash orqali korxonada xavfsizlik jarayonlarini muntazam tekshiradi va kamchiliklarni bartaraf etadi. Bu esa jarohatlar va ish to'xtashlarining oldini olishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Zamonaviy ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarida mehnat xavfsizligini ta'minlash nafaqat ijtimoiy mas'uliyat, balki korxonaning moliyaviy barqarorligi va raqobatbardoshligini oshiruvchi muhim omil hisoblanadi. Xavfsizlik tizimlariga investitsiya qilish va xodimlarning xavfsizlikka mas'uliyat bilan yondashuvi ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, jarohatlar va ish to'xtashlarini kamaytirish hamda uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlash imkonini beradi. Ushbu yondashuvlar iqtisodiy va ijtimoiy foydani birgalikda yaratadi.

Xavfsizlik tizimlariga sarmoya kiritishning birinchi va eng muhim afzalligi — moliyaviy yo'qotishlarni kamaytirishdir. Ish joyida baxtsiz hodisalar va kasbiy kasalliklar korxonaga katta xarajat keltiradi: tibbiy yordam, kompensatsiyalar, sug'urta to'lovlari va ishlab chiqarish jarayonining to'xtashi. Xavfsizlik tizimlariga investitsiya qilish orqali ushbu yo'qotishlar sezilarli darajada kamayadi. Tadqiqotlar

shuni ko'rsatadiki, xavfsizlik choralariga har bir 1 dollar sarmoya kiritish o'rtacha 2–3 dollarlik iqtisodiy foyda keltiradi. Shu bilan birga, jarohatlar va kasalliklar sababli ishchi kuchining yo'qolishi va ishlab chiqarishdagi uzilishlar kamayadi, bu esa korxonalar samaradorligini oshiradi.

Ikkinchi jihat - xodimlarning xavfsizlikka mas'uliyati va faol ishtiroki. ISO 45001:2018 standarti xodimlarni xavfsizlik tizimining faol qatnashchisi sifatida ko'radi. Xodimlar xavf-xatarlarni aniqlash, xavfsizlik qoidalariga rioya qilish va tavsiyalar berishda faol bo'lsa, ishlab chiqarish jarayonidagi xavflar sezilarli darajada kamayadi. Misol tariqasida, Germaniya va Finlyandiya korxonalarida xavfsizlik bo'yicha xodimlarni jalb qilish orqali jarohatlar 30-50 foizga kamaygan va ishlab chiqarish samaradorligi 10-15 foizga oshgan. Shu tarzda, xodimlarning mas'uliyati va faol ishtiroki xavfsizlikni ta'minlash bilan birga ishlab chiqarish jarayonining samaradorligini ham oshiradi.

Xavfsizlik tizimlariga investitsiya qilish va xodimlarning mas'uliyati korxonaning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi [5]. Sog'lom va xavfsiz ish muhiti ishlab chiqarishning uzluksizligini kafolatlaydi, xodimlarning ishga sodiqligini oshiradi va ruhiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Shu bilan birga, xavfsizlik tizimiga sodiq korxonalar xalqaro bozor va tenderlarda ishonchli hamkor sifatida tan olinadi, yangi investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatiga ega bo'ladi va raqobatbardoshligini kuchaytiradi.

Jamoaviy mas'uliyat va rag'batlantirish tizimlari xavfsizlik tizimining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Xodimlar o'z xavfsizlik qoidalariga rioya qilganligi uchun rag'batlantirilsa, ular xavfsizlikka e'tiborni oshiradi va hamkasblarini ham shu yo'nalishda faol bo'lishga undaydi. Shu tarzda, xavfsizlik tizimi doimiy takomillashadi va korxonalar ichida xavfsizlik madaniyati shakllanadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, xavfsizlik tizimlariga investitsiya qilish va xodimlarning xavfsizlikka mas'uliyati nafaqat xodimlarning hayoti va sog'ligini himoya qiladi, balki korxonalar moliyaviy yo'qotishlarini kamaytiradi, ishlab

chiqarish samaradorligini oshiradi va uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlaydi. Ushbu yondashuvlar korxonaning raqobatbardoshligini kuchaytiradi, ishchi kuchining samaradorligini oshiradi va strategik rivojlanish uchun mustahkam poydevor yaratadi. Shu sababli, har bir korxonada xavfsizlik tizimlariga investitsiya qilish va xodimlarning mas'uliyatini rag'batlantirishni o'z strategiyasining ustuvor yo'nalishi sifatida qabul qilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Narziyev Sh.M, Mudarisova R.X, Gaibnazarov S.B. Sohalar mehnat va texnika xavfsizligi. [Матн] (O'quv qo'llanma). / Toshkent: «Firdavs- shoh», 2023 - 219 b.
2. Garcia, A. M., Boix, P., & Canosa, C. (2004). Why do workers behave unsafely at work? Determinants of safe work practices in industrial workers. *Occupational and Environmental Medicine*, 61(3), 239-246.
3. Абдуллаев, Б., & Эргашев, Х. (2017). ИННОВАЦИОННОЕ МЫШЛЕНИЕ В УПРАВЛЕНИИ ПРОИЗВОДСТВАМИ. In *Инновационные технологии на транспорте: образование, наука, практика* (pp. 246-249).
4. Farhod o'g'li, P. A. (2024). MEHNAT MUHOFAZASI VA UNING XAVFSIZLIGI. TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR, 1(1), 82-89.
5. Тарасова Л.Г., Бобылев М.Б. К вопросу об оценке безопасности прокатного оборудования. – В кн: *Охрана труда и техника безопасности в черной металлургии*. Вып 4.М.,2006 г